

EKONOMİK AÇIDAN ÜRETİM KAVRAMININ İRDELENMESİ VE İLAÇ ÜRETİMİ

Doç.Dr. Nurettin ABACIOĞLU*

A) GİRİŞ :

"Ekonomi Yasaları bireylerin niyet ve iradeleri dışında vardır. Bu yüzden kişiler bireysel veya kollektif iradeleriyle bu yasaları değiştiremez. Kişilerin, Kurumların ve Devletin ekonomik kararları ve uygulaması çoğu kere temel ekonomik yasalara uygundur; bu halde bu yasaların düzenlediği ekonomik ilişkilerin birer faal unsuru olarak rol görürler. Hatta bu haldeki varlıkları ile ekonomik yaşamı, temel ekonomik yasalara (yasallıklara) bağlı kalmak şartıyla etkilerler. Bazı hallerde ise kişiler, kurumlar ve devlet ekonomik yasaları dikkate almıyan kararlar alabilirler. Bu gibi durumlarda, ekonomik yasalar ergeç etkisini belli eder; egemenliğini kabul ettirir. Ortaya çıkan sonuç, kişinin, kurumun veya devletin niyetine değil, temel ekonomik ilişkilerin tayin ettiği zorunluluklara uyar."

Bu bakımdan genelde üretim kavramı ile özelde ilaç üretiminin ekonomik yasalar çerçevesinde irdelenmesi, gerekliliği ilaç üretiminde sanayi ölçekli ve eczane bazındaki üretimin kategorisel farklılaşmasına bağlı olarak sonuç değerlendirmede uymak zorunda olduğu ekonomik yasalar karşısındaki pozisyon bu makalenin ana temalarını oluşturmaktadır.

B) TEMEL KAVRAM VE TANIMLAR :

Konuya yaklaşım sağlayabilmek için üretim kavramını maddi yapılanması içinde değerlendir-

direrek, yani ekonomik sistem yasalarına göre tanımlamak gerekmektedir.

B.1) Ekonomik Sistem :

Bir toplumun ekonomik sistemini, ekonomik faaliyetlerinin (etkinliklerinin) örgütlenme ve yürütülme biçimi (mülkiyet) ve üretim araçlarının eriştiği gelişme düzeyi (teknoloji) belirler.

Öyle ise bir toplumda, toplumsal üretim biçimi toplumun ekonomik sistemine bağlı olarak üretim araçlarının mülkiyetini elinde tutanlarca belirlenecektir.

B.2) Üretim ve Üretim Bağımlı Kavramlar : i) Üretim

En genel tanımıyla üretim diye (fayda yaratmak), insanların gereksinmelerini giderecek mal ve hizmetleri elde etmek için girişilen faaliyetlere (etkinliklere) denir. Sonuçta insanlar önce doğayla ve sonuçta birbirleriyle sürekli ilişki içinde olurlar.

Diğer bir ifadeyle üretim, insanların gereksinimlerinin giderilmesi amacıyla her türlü maddi kaynağın kullanıma elverişli biçime dönüştürülmesi için harcanan bilinçli-kasıtlı davranış veya çabayı tanımlar.

ii) Üretim-Emek Arası İlişki/Emeğin Tarihi :

Üretimin evrensel tahlili yapıldığında emeğin, bütün değerlerin sadece yaratıcısı değil bizatiyi

*Türk Eczacıları Birliği Merkez Heyeti Genel Sekreteri

kendisi olduğu görülür.

Emek yalnız, üretimin yapısına katılan bedeni (fizik) güç değil, maddenin bilinçli olarak, insana yararlı şekilde değişmesi demek olan üretim faaliyeti içinde, billurlaşarak değere dönüşen unsurdur.

Tarihin akışını üretim belirlemiştir. Üretim güçleri ile üretim ilişkileri arasındaki çelişki, veya diğer bir ifadeyle üretimin toplumsal içeriği ile üretim araçlarının özel mülkiyeti arasındaki çelişki tarihin itici gücünü oluşturmuştur.

iii) Üretim (Üretici) Güçleri :

Üretim eyleminin, belli bir tarihsel gelişme düzeyinde olabildiğini sağlayan güçlere üretim (üretici) güçleri denir. Bunlar:

1° / Üretim Araçları

2° / Üretim Araçlarını Kullananlar

3° / Üretim Tecrübesi

4° / İş Alışkanlıklarıdır.

iv) Üretim Biçimi-Üretim İlişkileri :

Herhangi bir tarih aralığında üretim güçlerinin üretim eylemini gerçekleştirmek için kullandıkları yönteme veya diğer bir ifadeyle insanın varoluşu için gerekli olan yaşama olanaklarının sağlanması, toplumsal yaşam ve gelişme için gerekli olan maddi değerlerin eldellenmesine üretim biçimi denmektedir.

Üretim biçimi toplumsal üretim güçleri ile bunlara bağlı olan üretim ilişkileri bütünselliğinin bir sonucudur. Bu sonucun parametresi olan üretim ilişkilerini de üretim araçlarının mülkiyet biçimleri ile toplumsal sınıf ve tabakaların birbirlerine göre durumları ve ürünlerin bölüşüm biçimleri oluşturur.

v) Toplumsal Üretim Biçimleri:

Toplumların tarihsel gelişmeleri üzerindeki araştırmalara dayanarak beş ana üretim biçimi saymak olasıdır.

Bunlar: 1° / İlkel Komünal Sistem

(Üretim araçlarının büyük bölümü

ile toprak toplumsal mülkiyettir).

2° / Köleci Sistem

(Üretim araçları ve araçları kullananlar köle sahibinin mülkiyetindedir).

3° / Feodalite

(Toprak kısmen özel, kısmende devlet (krallık) mülkiyetinde ya da kilise gibi kurumlara aittir. Toprağı işleyen serf (toprak kölesi) toprağa bağlıdır).

4° / Kapitalist Sistem-Kapitalist Üretim

(Pazar için üretim yapılan, üretimin amacı kâr olan -Toplumsal Gereklenme Karşlanması Değil- üretim araçlarının büyük bir bölümünün toplumun küçük bir bölümünün (kapitalistlerin) mülkiyetinde tuttuğu bir sistemdir. Toplum üyelerinin büyük çoğunluğunun kendi üretim araçları yoktur. Serbest üreticiler olarak çalışır ve özel mülkiyette olan üretim araçlarını kullanır).

5° / Sosyalist Üretim

(Üretim araçları toplumsal mülkiyettir. Üretim toplumun bütün üyelerinin gereksinimlerini gidermek amacıyla planlanır ve yönetilir).

Burada sayılan üretim biçimleri insanlığın tarihsel gelişmesinin belli dönemlerini ana hatlarıyla belirlemektedir. Yoksa bugün bile dünya yüzeyinde iki ya da daha çok üretim biçimi yanyana geçiş dönemi sürmektedir.

C) KAPİTALİST ÜRETİM İLİŞKİLERİ İÇİNDE KAPİTALİST EVRELER :

"Kapitalizm, üretime koşulan araç, alet, yapı ve mal stoklarının (sermayenin) esas itibarıyla özel, ya da bireysel mülkiyet konusu olduğu bir sistemdir". Bu tanımın içine, kişisel mülkiyetin hisseler şeklinde ayrılarak farklılaşmış olduğu bir anonim, şirket ya da bir ticaret ve sanayii korporasyonu şeklinde ortak-sahip olarak bir araya gelmiş kişilerin mülkiyeti girer. Kapitalist üretimin gerçekleştirilmesi sı-

rasında üretim araçları üzerinde özel mülkiyete sahip olan egemen sınıf, bu araçlarının işletimini yapan, sonuçta üretimi yapanların emek ve ürün fazlalıklarına el koyarak geçmektedir. Yani yaratılan toplumsal değer özel mülkiyetçe sahiplenilmektedir.

Bu türde bir üretim ilişkisine ulaşılması insanlık tarihi içinde başlıca iki büyük dönemden geçmiştir. Bunlar:

- 1°/ Alet Çağı
- 2°/ Makine Çağıdır.

Alet çağı insanlık tarihinin başlangıcından 18. yy. değin sürer. 18.yy. da, makineleşme henüz doğuş halindedir ve hızla gelişmeye 19.yy. birlikte başlayacaktır.

Alet çağının ilk dönemlerini kölelik ve serflik oluşturur. Feodalitenin tasfiyesine kadarda tarım ve çeşitli üretim kollarında özel mülkiyete geçişin ilk yapılanmaları olan zenaat ve loncalar ortaya çıkar. Loncaların evrimi 15.yy. itibariyle tamamlanır ve makine çağına atlayış ile kapitalizmin ilk evreleride bu yüzyılın sonundan itibaren gerçekleşir.

C.1) Kapitalist Evrelerin Sınıflandırılması:

a- Ticaret Sermayesi :

a-1) Ticaret Sermayesinin Gelişimi (Merkantilizm)

15.yy. sonu ile - 17.yy. ortası

Ana felsefe: Para birikiminin zenginlik temelini oluşturması anlayışı.

a-2) Ticaret Sermayesinin Egemenliği (Fizyokratizm)

17.yy.ortası ile - 18.yy. ortası.

Bu öğretimin temelinde "Bırakınız Yapsınlar, Bırakınız Geçsinler" ilkesinin yattığı doğal düzen anlayışı vardır.

b- Sanayii Sermayesi :

b-1) Sanayii Sermayesinin Gelişmesi
(Rekabetçi Kapitalizm)

i) Klasik okul 18.yy. sonu - 1870'lere

ii) Liberalizm değin bir süre içinde

b-2) Sanayii Sermayesinin Egemenliği
(Tekelci Kapitalizm-Emperyalizm)

19.yy. sonu - 20.yy. başı ve bu yana

Genel Bunalım Aşamalarına Göre
(1.Aşama) i) Tekelci Kapitalizm (1.Dünya Savaşı ile 2. Dünya Savaşı öncesi dönem)
(2.Aşama) ii) Sömürgeciliğin Çözülmesi Ulusal Şirketler (2.Dünya Savaşından 1950' lere uzanan dönem)
(3.Aşama) iii) Tekelci Devlet Kapitalizmi (1950' lerden-günümüze)

D) İLAÇ ÜRETİMİNİN TOPLUMSAL ÜRETİM BİÇİMLERİ İÇERİSİNDEKİ EVRELERİ

İlaç Üretimi, insanlık tarihi boyunca her zaman toplumsal evrimleşme süreci içerisinde sağlık hizmetleri üretiminin bir parçası olarak şekillenmiştir.

1°/ İlkel Komünal Toplum :

Gerek sağlık hizmeti ve gerekse hizmet için de, ilaç üretimi komünal toplumun organik bir parçası olarak dinsel ve diğer sosyal etkinlikler gibi değişimi söz konusu olmayan bir hizmet olarak üretilmiştir.

2°/ Diğer Toplumsal Üretim Biçim Evreleri:

İlkel Komünal Üretim biçiminin egemenliği ni köleci, feodal ve kapitalist üretim biçimlerine bıraktığı dönemlerde, ilaç üretimi ve sağlık hizmetleri, gelişen iş bölümüne bağlı olarak hizmetleri değişim değeri için üreten meslek grupları eline bırakılmıştır.

E) SANAYİDE VE ECZANEDE KÜÇÜK META ÜRETİMİ :

Türkiye ekonomisinin yapılanmasında da egemen olan anamalcı (kapitalist) üretim biçiminin egemen olduğu bir toplumda yaratılan maddi değerlerin tümünün, kapitalist üretim koşullarında gerçekleştirildiği söylenemez. En gelişmiş kapitalist ekonomilerde bile, küçük meta üretiminde bulunan birimlere rastlamak mümkündür. Herhangi bir üretim biriminin ücretli emek-gücünü kullanması ve pazar için üretimde bulunması mutlaka onun (işletmenin) kapitalist bir işletme olması gerektirmez. Sanayii içinde olduğu gibi bunun insan hizmetleri sektörü içindeki de tipik örneklerinden birisini eczane oluşturur. Eczaneden yapılan ilaç üretimi ki bu majistral veya ofisinal ilaç üretimidir- tipik küçük meta üretim tarzıdır.

E.1) Eczanede İlaç Üretiminin Küçük Meta Üretimi ile İlişkileri ve Sorunlar

i) Eczanede, ilaç üretimi, ücretli işçilikle (kalfa-çırak) dahil olmak üzere (yasal olarak kalfa, çırak ilaç üretmemekle beraber) pazar için gerçekleştirilmektedir.

ii) Eczanede ilaç üretiminden yaratılan değer, işletme sahibinin geçimini sağlayabilecek bir büyüklükte olmak durumundadır.

iii) Salt eczanede ilaç üretimi, tek başına ne eczacının geçimini sağlayabilecek büyüklüktedir ne de işletme sermayesini oluşturabilecek ebatdadır.

iv) Ancak eczanede ilaç üretimi genelde sanayii tipi üretilmiş müstahzarat pazarlamasına bağımlı oluşturulan değere parsiyel katkı sağlayacak bir nominal (itibari) değerdir. Majistral ve ofisinal ilaç üretiminin ortalama değer oluşturma yüzdesi 2-5 olarak varsayılmaktadır.

v) Eczanede ilaç üretiminde kullanılan araç ve gereçler genellikle basit ve ucuzdur.

vi) Eczanede ilaç üretiminde kullanılan teknoloji sanayii tipi üretimle rekabetten çok uzak olup ancak sınırlı sayıda farmasötik şekil üretimine olanak tanır.

vii) Eczanede ilaç üretiminde el-emeğinin payı çok büyük yer kaplar.

viii) Eczane sahip ve meşul müdürünün emek-gücü (iş gücü), genellikle ücretli emek-gücüne oranla önemli bir ağırlığa sahiptir.

ix) Eczane, ilaç üretimi açısından mekan ve olanaklar itibariyle çok sınırlı bir alana sahiptir. İşletme üretim rantabilitesini sağlayacak yüksek kapasiteli üretim yapılabilmesi ve depolanması olanakları yoktur.

x) Eczanede ilaç üretimi işletme sahibi olan eczacının değer yaratma isteği ile değil onun dışında oluşan koşullara bağlı gelişmektedir. Bunlar:

- 1) Hekimin majistral reçete yazması
- 2) İlaç etken ve yardımcı maddelerinin elde edilebilirliği
- 3) Eczane tipi ilaç üretimin belirli bir karlılık koşulunu içererek uygun bir üretim tarifesinin bulunması.
- 4) Ofisinal üretim açısından, eczane işletme-

sinin bulunduğu bölgeye bağlı olarak herhangi bir ilacā karşı talebin oluşma düzeyi

5) Eczane tipi ilaç üretim teknolojilerindeki ilerlemelerin her zaman takip edilmemesi, sonuçta ek yatırım finansmanına gereksinim ortaya çıkması

6) Tüketicinin zaman sınırlı ilaç edinme isteği

7) Tüketicinin spesiyalite ilaçlara olan ilgisinin ilaç firmaları aracılığı ile yoğunlaştırılmış olması

8) Hekim eğilimlerinin majistral reçeteden ziyade spesiyal içeren reçete yazmaya yönelmiş olması

9) Her hangi bir ilaç üretim için yasal sorunluluklar (ruhsat v.s)

xi) Sanayii tipi ilaç üretimine karşı eczane tipi ilaç üretiminin rekabet koşullarının çok sınırlı veya hiç olmaması. Bunlar:

1) Sanayi tipi ilaç üretiminde yüksek kapasiteli verimlilik

2) Sanayii tipi ilaç üretiminde stok-depolama olanaklarının çok geniş olması

3) Sanayii tipi ilaç üretiminde mal farklılaştırılması veya yeni endikasyona sahip ilaç üretim olanakları ile eczane tipi ilaç üretiminin rekabet edememesi

4) Sanayii tipi ilaç üretimindeki kalite güvenilirliğinin eczane tipinde her zaman için sağlanamaması

5) Sanayii tipi ilaç üretiminin maliyet ve perakende satış fiyatı bakımından eczane tipi ilaç üretimine oranla daha ucuz olması.

6) Eczanedeki emek yoğun ilaç üretiminin sanayideki teknoloji yoğun ilaç üretimine oranla rantabilitesinin düşük olması.

F) YORUM VE ÖNERİLER :

Yukarıdan beri sıralanan ilişkiler ve sorunlar zincirine daha başka örneklemelerde yapmak olasıdır. Konu yorumlanacak olur ise uluslararası tekelci şirketlerin oligopol halinde ilaç piyasasını denetledikleri bu ortamda özellikle ilaç fiyatları açısından sektör ile Türk Eczacıları Birliği arasında görüş ayrılıkları bulunmaktadır.

İlaç Sektörü İlaç Fiyatlarının

1°/ Hammadde

2°/ Smaı maliyet giderleri

3°/ Diğer işletme ve tanıtma giderleri

4°/ Genelde enflasyon

5°/ Türk lirasının yabancı para birimlerine karşı sürekli değer yitirmesi

6°/ Diğer hizmet ve üretim sektörlerindeki fiyat artışlarının dolaylı yansımalarına bağlı olarak arttığını belirtmektedir.

Bir birlik üyesi olarak şahsi ve bu arada çeşitli Odalarımızca da yapılan araştırmalara göre ise :

1°/ Hammadde fiyatlarının çeşitli kalemlerde dünya fiyatlarının çok üstünde Türkiye'ye girdiği

2°/ İlaç fiyatlarının birçok kalemden Avrupa ölçekli ilaç fiyatlarını çoktan aştığı

3°/ Sınai maliyete esas olan kontrollü bir sistemin bulunmamasının ilaçta fiyat artışını körüklediği

4°/ Türkiye'deki enflasyon oranı ve Türk Lirasının yabancı paralar karşısındaki değer kaybının daha üstünde ilaca fiyat verildiği

5°/ Tüketicinin gelir düzeyinin Avrupa ülkeleri gelir düzeyinin çok altında bulunduğu

6°/ İşgücünün iddia edilen aksine ilaç sektöründe ucuz olduğu ve toplu sözleşmelerin bu sektörde çalışanlara henüz ilaç fiyatlarında artışı zorunlu kılan bir olanak getirmediği saptanabilmektedir.

Sonuç Olarak:

1°/ Türkiye'de kapitalizmin yaygın tekelci evrimleşmesi aşamasında, sistemin ekonomik yasalara ve piyasa hareketleri ilaç sanayii sektörüne oranla çok daha geri olan bir üretim modeli olan eczanede sanayi alternatif bir üretimin yapılamayacağı

2°/ Eczanede ilaç üretiminin yine alternatif bir model olarak Türkiye'de ilaç fiyatlarını düşürme yolunda etkili olamayacağı

3°/ Eczanede ilaç üretiminin majistral ve ofisinal boyutları ile teknolojik yenilenme ve teçhizatlanmaya gereksinme gösterdiğini ve bunun da rasyonel EGAŞ profyoyu içinde sağlanabileceği

4°/ Bu türdeki üretimin rasyonelleştirilerek kaliteli ve yasal eczane üretim ilaç şekilleri (majistral - ofisinal) itibarıyla yetim ilaçların

üretilmesine doğru kanalizasyon edilmesinin eczane toplumsal işlevini itibarını ve kazancını artırıcı olduğunu

5°/ Genelde eczanede majistral-ofisinal ilaç üretim koşullarının iyileştirilmesinin eczane cirolarında artış sağlanabileceğini

6°/ Türkiye'de ilaç fiyatlarının ucuzlatılması yolunda aşağıdaki adımların atılması gerektiğini:

i) İlaç fiyat kararlarının sınai maliyet esasına göre değiştirilmesi

ii) İlaç hammaddeleri ve yardımcı maddelerinin en kaliteli, etkin olmak koşulu ile daha ucuz kaynaktan temin edilebilmesi yolunda devletin düzenleyici, yol gösterici ve özendirici olması

iii) Bir yüksek eczacılık ve ilaç şurası kurulması ile yasa çerçevesinde çalışabilecek siyasi baskılardan arındırılmış ilacın ruhsat, üretim, kalite kontrol ve pazar sonrası denetlemesi gibi çeşitli fonksiyonlarını düzenleyecek bir yapılanmanın sağlanması

iv) Yakın perspektifte 6643 sayılı yasanın ilgili maddesi işletilerek ilaç fiyatlarının düzenlenmesine TEB'in iştirak ettirilmesi

v) İlaç tanıtım ve reklam unsurlarının tümüyle ilaç fiyatı oluşum mekanizmalarından arındırılması

vi) İlaç firma reklam ve tanıtımlarının vergiden düşülebilecek bir parametre olmaktan arındırılması

vii) İlaçta KDV'nin bir an önce kaldırılması ve ilacın zorunlu tüketim maddeleri kapsamına alınması.

7°/ İlaç sektörüne alternatif olabilecek sanayii ölçekli bir üretim modelinin TEB politikası olduğunun tesbiti zorunluluğu

8°/ Bu modelin oluşturulmasında başı Eczacı Kooperatiflerinin çekmesi gerektiği ve bu yapılanmaya EGAŞ ortaklığında iştirakinin sağlanması için çaba harcanması gerektiği.

9°/ Modelin oluşturulması için en kısa sürede fizibilite çalışmaları ve finans kaynaklarının oluşturulmasında TEB'in öncü rolü oynamaya başlaması

10°/ Buraya kadar saptanan politikalara yapılacak katkılarla bunların tümünün başta kamuoyu, bakanlık ve TEB'e bağlı Odalar nezdinde süratli gündeme getirilmesi konunun çözümü ile ilgili önerimdir.